

Σὺν θεῶ
1643, 1
19

NONNULLA
DE LUNA *ζητήματα*

QUÆ

Amplissimæ Facultatis Philosophicæ
Consensu

Publicè examinanda proponunt

M. CASPARUS DEVITIUS

Pasvval: Pomeranus

PRÆSES

⊗

JOHANNES PFISTERUS

Sempronio - Ungarus

Respondens.

die *Novembris*

In auditorio Philosophorum

REGIOMONTI

Typis | Johannis Reusneri

Anno M. DC. XLIII.

19

NONNILL A

DE LUNA

QUE

Amplissima Facultatis Philosophicæ
Consensu

Publicè examinanda processum

M. CASPARIUS DE VITIUS

Prætorius Pomeranus

PRÆSES

JOHANNES PISTORIUS

Septembris - Magister

Responsarius

de

In archiepiscopio Philosophorum

REGIOMONTI

Typis Johannis Reiffers

Anno M. DC. XLIII.

24

§. I.

Mpense nobis commendat Philosophus Lu-
nam 4. de gener Animal. C. 10. ut ἑλάτ-
τω ἡλίον saluret, διὰ τὸ συμβάλλεσθαι εἰς πόσας
τὰς γενέσεις καὶ τελειώσεις. Eō suō meritō

plurima nobilissima allexit ingenia, quæ eam contemplari ac-
curatius non piguit. Licebit eorum vestigia lecturis, sub libe-
riorem aliqua revocare disquisitionem, super nonnullis nostrum
etiam adferre iudicium.

§. 2. Secundum solis lucem, maximō orbem hunc à nobis
habitatum illustrat luna lumine, quod quamvis non pauci Solem
eidem foenerari concedant, nativam tamen aliquam ipsi, si non
lucem, saltem luculam transcribunt. Veterum sententias præ-
ter alios Plutarchus lib. περὶ ἐμφαινομένων προσώπων σελήνης §. 2.
de placi: Philoz. C. 28. ad nostram transmisit ætatem. Hodie
cum Reinholdo, Bartholino idem adstruere plurimi satagunt;
contrarium cum Keplero, aliisque Veteribus (de quibus ad Plu-
tarchum lectorem remittimus) ac Neotericis eruditissimis assu-
mere, ratio & experientia consuadet.

§. 3. Berossus lunam dimidia parte lucidam vel semigne-
am professus, ex globi conversione fieri, ut lucida pars post cor-
pus latens paulatim magis magisque emergat, ait. Non inve-
nit multos hæc quibus probarentur, & doctè Keplerus parte
Opti: Astrono p. 226. refellit, cuius verba adferre operæ erit
pretium. Poterat, ait, vel ex oculorum sensu advertere Bero-
sus, non semper easdem lunæ partes lucere, sed ipsam terram gy-
rationis suæ centrum circum eundo alias atque alias Soli obijcere.
Quam enim nobis in luna faciem ex macularum dispositione ima-

ginamur, illa successive enititur in lucem, semperq; immobilis deorsum ad nos convertitur, luce transitum super sese concedens. Est in occidentali lunæ margine, paulo supra oculum, versus verticem macula nigerrima puncti instar, in mediâ & clarissima luce separata à maculis, ceu insula à continentibus, vixe digiti latitudine ab extremo limbo distans; hanc ibi seu dividua luna sit, seu gibbosa, seu plena, cernes. Circulus igitur illuminationis primum illam attingit, post transit magis magisque, & post plenilunium planè deserit, ut hinc pateat non semper easdem partes in luce esse.

§. 4. Nos subscribimus Parmenidi, qui τῶν ἐν ἕρανῶ πᾶστων τῶ πλῆθος ἀστῶν ὄντων, μόνην φωτὸς ἀλλοτρίᾳ δεομένην dixit lunam. Firmissimè ex Eclipsibus concludimus. Cuspis umbræ projectæ à corpore terreno abit in multum spacium, hanc cum ingreditur luna varios colores induit. Extremum enim umbræ cuspidem exiliorem in vaporoso orbe refracta lucula, tenuiter licet, illustrat, quæ tamen cum crescente cusptide deficit. In extremâ ergo cusptide hærens albicans, alius eam ingressa cineritiâ & rubicundam sese sistit luna. In umbram ab opaca proximam ceu densissimâ & obscurissimam progressæ, nigra omnino facies nobis exhibetur. Sanè ut ut luna ἀστῶν δολερώτερον, ἢ πύρρος εἰληχε βλαχρῆ καὶ ἀδρανῆς etiam, ἐκ τῆ τῶ πρ σκιῆς διαφαίνεται καὶ διαλάμπει, μᾶλλον ἐπὶ παχύτητι τῆ σκοτώδους ἐέρος, ut rectissimè concludit Plutarchus dicto libro. Quo in loco ingeniose eos constringit, qui umbram eam jacere, & tamen propriam lucem habere adfirmant. ἀστῶν σκιὰν ἀδυνατον γενέσθαι. τὸ γὰρ ἀφώτισον σκιά λέγεται τὸ δὲ φῶς δ ποιῆι σκιάν, ἀλλ' ἀναρῆν πεφυκε. Eadem Keplerus lib. c. p. 222. Theonis qui proprium lumen nactam lunam imbecillius statuit; Cleomedis, miscenti lumen lunæ ex lumine solis & proprio; Reinholdo, qui peculiare quoddam sed obscurum lumen ei tribuit, reponit. Si proprium esset lumen, clarius appareret ex tenebris. Sic enim & lunæ à sole mutuatum lumen

men noctu clarissimum est, cum interdiu vix oculos moveat. Profundam enim umbram ingressa nigrior apparet; altior & apogæo prior rubicundior, ut & cum ad latns umbræ in septentriones declinat. Unde intelligitur, invenire lunam in umbræ marginibus lucem permixtam, quam hanc ipsam esse dico, quæ per æris corpus refracta transmittitur.

§. 5. Hæc qui animo sciendi cupido & libero attenderit, nec ignoraverit in ipso æris vaporoso orbe multiplicem suboriri refractionem radiorum solarium, facili negotio, quæ Reinholdus & ex eo Bartholinus tantopere urgent, dissolvat. Cur enim, quod Bartholinus movet n. 105. Astrolo. jam ruffo, jam nigro, jam utroq; aut alio colore mixto in eclipsi solari videatur, ex §. 4. intelligere, in proclivi, & ipse rubor, quem manifestissime convincere nos arbitratur, ex refractionibus provenit, unde Keplerus experientia edoctus p. 224. illustrationem lunæ à solis radiis, per æris densitatem transmissis & intro versus axem refractis, eum dicit. Quæ de lucula in corniculata & novilunio notatâ regerunt, nulli molestiam facessent, jam dicta, qui rectè examinat; Ea q; ipsa eruditè exposuit ex Mastlini Disputa. de eclipsibus Keplerus p. 254. quibus si jungas observationem Kepleri Anno 1601. in Styriæ monte Schekel, satiabis animum. Quod n. 104. palmarium putat. 1. Cor. 15. v. 41. ἀλλ' ἡ δόξα ἡ γῆς, καὶ ἡ δόξα οὐρανόθεν &c. Unde argumentatur: Alia est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum. Ergo luna claritatem habet, nobis non adversatur. Claritatem habere nulli inficiamus; nativum lumen habere pernegamus. Claritas potest alicui adesse, licet subjective non insit, variis quod exemplis ex natura demonstratum ire possumus. Quod vero timent ne in terrestrium & elementarium rectius quam cælestium naturarum catalogum transferibatur, si actu congenito lucida non sit, sed po-

essentiã tantum luminis capax; nos quidem lubricam hypotesin
& φανταστικὴν πρόληψιν interpretamur. Si cum Plutarcho
& Patricio, aliisq; suam contendat opinionem, nihil obtine-
bit, quod lunam terram ætheream illi ipsi non difficebuntur.
Ex Patricii prolixo discursu hæc tantum adijcio: Cur lunam
terram alteram dicamus, persuasibili non caret ratio-
ne. Nam quid mirum est, in æthere partem unam
feculentam constitisse, & crassam, in quam veluti fe-
ces ætheris omnes, Conditoris legibus, qui omnia
certis numero, pondere & mensura fabrefecit, con-
fluxerint? Sicuti & in parte mundi hylæa, fex omnis
in unam hanc terram confluit undiquaq;

§. 6. Nativo ergo lumine quamvis careat, multo tamen
& copioso à sole illustratur, ut nocturnas faces toti huic sublu-
nari orbi præstet, quo nomine cum sole in Sacris etiam Lumi-
naris gaudet nomine. Ipsi enim radiis solaribus (excepto
eclipsium tempore) obiecta, semper ultra dimidium illustra-
tur, idq; ex Opticorum decreto nobis certum; Luminosum enim
sphæricum spherici minoris plus illuminat dimidio. Imò ex a-
lio eorundem colligimus, contra quàm vulgi fert opinio, in
conjunctione plus illuminari, quàm in Oppositione, ut sic κατὰ
ἐξουσίαν tantum verum, Lunam crescere cum à Novilunij tem-
pore ad plenilunium properat. Reipsã lumine decrescit,
cum luminosum sphæricum spherici minoris pro-
pinquioris plus illustret, quàm remotioris.

§ 7. Opacum ergo corpus lune, quod partem à sole a-
versam obscuram nobis obvertit, nec radios solares transmit-
tit, sed in propria sua umbra est, ut verè scribit Scaliger exer-
LXII. se. 1. Illud ipsum lunare corpus etiam lumine illustra-
tum varias nobis ostendit maculas. Hinc gravissima de luna-
ribus maculis orta disceptatio, quam omnes ferè Doctiorum
Physicorum & Mathematicorum libri loquuntur. Opacum cor-
pus

pus lunam dicere cum experientia & observatio jubeat, in eo inquiremus causam. Arbitramur verò insignem partium difformitatem in lunari corpore dari, quæ omnes difficultates explicat; quas verò de reflexione ex speculo movet, ut solus sol videretur tantum, speculum luna si esset, destruit. Ne ut novam hanc sententiam damnes, vel Plutarchum cum multis veteribus eadem defendentem audi. His enim suam περί φαινομένων, σελήνης προσώπων sententiam dicto libro proponit ὡσπερ, ἡ παρ' ἡμῶν ἔχει γῆ κόλπες ἰσῆς μεγάλας, ἕως ἐκείνην ἀνεπτύχθαι βάθει μεγάλοις καὶ ῥήξεσιν, ἢ ζοφερὸν ἀέρα περιέχουσιν οἰώμεθα, ὧν ἐντὸς ἔκαθίστην δὲ ἐπιφαύει τὸ τῆ ἡλίου φῶς, ἀλλὰ ἐκλείπει καὶ διεσπασμένην ἐνταῦθα τὴν ἀνάβασιν ἀποδίδωσι. Et eodem loco ἡ σελήνη πολλὰς ἀνωμαλίας ἔχει, καὶ τραχύτητας &c. Qui locus meruit dignè à quovis aestimari. Praclarè omninò docet fulgores à magno corpore immissos etiam in multum spaciū (καξιολόγοις ὕψι verba ejus) invicem resplendere, reflecti, implicari posse, in maximos cum deferantur hiatus & anfractus. Quidam præcisè equidem negarunt, esse partium difformitatem in eâ ullam, sed in nostro visione concipere varietatem; sed hoc rectè & prolixè erroris coarguit Plutarchus argumentis, Keplerus Astro. Opti. p. 246. observationibus. Firmat hic ipse Plutarchi sententiam, & colligit densissimum esse lunæ corpus, quod eximium cum recipiat à sole lumen, minimum tamen in profundum demittat; Apud nos enim resplendentium, quò magis quodlibet perspicuum, hoc minus repercutit radiorum. In hoc tamen in diversum à Plutarcho abit, quod hic maculosas partes aquam, lucidas terram censeat; ipse contrarium probet, cum superficies aqueas plurimum resplendere, si juxta terreas apponantur, experientia ipse confirmatissimum habeat. Nolo cum Bartholino hæc omnia fabulosa somnia & commenta ridicula (quo nomine ipse Patricij sententiam n. 245. Astro. in quâ non inepta aut improba. censet

cenſet,) dicens, cum raritatem & denſitatem nondum firmè,
cum iis, quos ſequitur, probarit. Certius, denſum Lunam
corpus, & exiſtimo, immenſis anfractibus & rupturis omnia
non incommodè excuſari.

§. 8. Mutuatum ſolis lumen cum nobiſcum commu-
nicet Luna, idq; non niſi calidam ipſa acceperit, calidam ipſius
vim pronunciamus, nec tantam, quæ contra adferuntur, vim
eſſe, ut humidam & frigidam eam eſſe, nobis perſuadeant. I-
pſum dum ſpargit lumen, calorem quoq; efficit licet tenuiorem,
quàm quem ſol producit. Quod nec Philoſophum latuit, unde
4. de Parti. animal c. 3. plenilunii ἀλεινοτέρας νύκτας διὰ τὸ
φῶς τῆς σελήνης; deficientis verò Lunæ χρονον ψυχρότερον καὶ ὑ-
γρότερον, διὰ τὴν φθίνιν καὶ ἀπόλειψιν τῆς σελήνης. 4. gene. ani-
mal c. 2. nominat. Ucut fortè, quod ajunt, obtundatur lu-
men, omnem tamen calorem amittere, fruſtra pugnant, cum
& ſolis ſit lumen, nec unquam in repercuſſione radii mutantur.
Statuimus ergo Lunam non minus calefacere, graduum tantum
differentiam dari. Nec improbamus quod Caſmannus Astro-
par. I. c. 12. cum Plinio adfirmat, calorem, quem excitant
lunæ radii, multò eſſe tenuiorem minoremq; quam ſo-
lis, à quo lumen ſuum mutuatur: ideo molliore &
imperfectâ vi ſolvere tantum humorem, atq; etiã
augere, quem ſolis radii abſumant. Calefactio enim
omnis ſi ſit mollis & languida, commovet humorem
& humida reſolvit; ſi igneus ſit, carnes exſiccet, ut Plu-
tarchus loquitur l. 3. ſympſi. c. 10. Ita dicatur humorum Do-
mina Luna, non quod vis ejus humida vel frigida; ſed quod ca-
lore ſuo debiliori in hæc inferiora dum agit, humores quidem
ſolvit, ſed ſæpe concoquendis non ſufficit. Intelliges igitur,
cur non niſi poſt plenilunium cadere Architec̃ti jubeant ligna?
Quem à novilunio ad oppoſitionis tempus ſolverat Luna humo-
rem, quantum potuit equidem, in plenilunio, quo efficaciffima,
ad

ad maturitatem deduxit; tertio & sequentibus à plenilunio diebus, jam debilior, unde multa tum relinquuntur cruditates. Hinc Gellius l. 20. c. 7. N. A, quæ crescens lunâ gliscunt, deficiente luna deficere, ostrearum exemplo observavit, quas senescente Lunâ inuberes macrasq; ipsi hospes Annianus apposuerat. Quia ex ipsa terra varios extrahit vapores calefaciendo eam, quos eum dein attenuare nequit, in terra superficie relinquit, unde roscidus nocturnus aër. Id nec Poëta Alcman ignoravit; cum *ἄερος καὶ σελήνης θυγατέρα* dixit notante Plutarcho 3. Sympo. c. 10. Ita carnes citius putrescunt in Luna quam Sole, quam quæstionem circa loco excutit Plutarchus. Et cum plenâ Lunâ omnia succo turgeant, is sanè effectus frigiditati adscribi non debet, quæ humiditatem in optimum alimentum quæ cedat, non efficit.

§. 9 De Lunæ effectibus dum disquirimus, placet quædam de maris aestu adjicere, quem pleriq; Lunæ adscribunt. Vid. Casmannus part. poste. Problema. Marino. Plutar. 3. de Pla Philo. c. 17. idem libro περὶ Φαινομε. πρὸς τὴν Lunæ, Scaliger exerc. LII. Non jam attendemus ad Currentias, quas vocant, quæ diversorum ventorum violento impetu excitata, fortuito irruunt, & Nautarum consilia turbant. Misâ etiam vi illa excretivâ, quæ, ut heterogenea ejiciat, etiam in malaciâ aliquo motu mare commovet, quam Strabonis observationi debemus, τὰ λάντωσι illam paucis videamus. Moveri certum est, non temerè verò scire experimus, à quo moveatur. Certis stasisq; agitur progressionibus ac regressionibus. Igitur à certo motore. Interno an externo? Solus gravitatis motus internum habet motorem, formam: Iste autem cum ex contrariis sit compositus motibus, ipseq; in se diversus atq; etiam cessans: Si est ab intimo principio, jam mare animal est. Sola namq; anima, quamvis nec ea quidem omnis, multiplex

B

plex

tiple motor est. Quod si animal non est, extrinsecus ei accidit motus hic. An verò hic omnis: ita dico omnis, id est, segnior, ocior, procurfus, recursus? Ut Scaligeri verbis exar. LIII. hæc ponere liceat. *Varia hæc sententiarum divortia reperimus, ut cui accedas, animus hæreat. Maximo opere Scaligerum torsit, Telesum, Borrum exercuit, Patricium; aliosq; difficultas rei ad varia deduxit dogmata, quæ probarunt, damnarunt, ut cognoscere licet ex Casmanni Problematibus marinis. Lunam principem operam præstare, melior videtur sententia, contra quam quæ movent Patricius & Casmannus, parum promovent. Lunæ cursum enim sequi vel hinc probabile, quod ea oriente & occidente aestus incipiant, tantoq; tardius incipiant, quanto longius illa provectora procedit serius. In oppositione & conjunctione cur vehementius concitetur, mox apponam; nunc præmitto quæ ex Nautarum fide accepimus & aliorum observatione. Tempus bis senæ maximam partem conficiunt horæ. Sextâ enim affluere in Adriaticò, sextâ recedere scribitur. Garumnæ fauces septenis occupat, quinis egreditur. Ad Ginegam Æthiopiæ quaternis accedit, octonis recedit. Ita XII. hora recursus terminat. De Chalcidico Euripo, qui septies, de Auserenfi vel vicies currentibus atq; recurrentibus Patricius respondet; in hoc quidem mare utrinq; nec tam latum, nec tam profundum, & in ipso brevissimum esse, ut tam parva mole facilius, atq; ideo sæpius motum cieat; in illo verò ab utroq; ostio & latius & profundis esse, aut in Euripo etiam altiolem esse aquam, ita ut tanta moles difficilius & assurgat & cursu recursum sese cieat. Cum ipsa verò Luna crescente & descrecente variat hic fervor. Experientia enim Nautas docuit, uno ante Lunæ cum Sole coitum, ipso coitus die, & duobus proximis, vehementissimè intumescere & decumescere mare; IV, V, VI. Lunâ minor motus; VII, VIII. (in quam prima quadra incidit) & IX. Lunâ nullus animadvertitur, ut Mortuum tum mare vocitent Nautæ. X, XI, XII, incipit denuo crescere, ut X. respondeat.*

deat VI; XI, V; XII, IV à coitu die. XIII, XIV. (qui opposi-
tionis.) & XV. summa incrementa referunt, aequalia novilu-
nio: prima quadra ultimam declarabit. Eadem legimus apud
Scaligerum: in quadris malacia est, calma vulgo dicitur.
In pleniluniis turgidiora sunt maria. Hec eos refutant,
qui solem horum motuum autorem constituunt, Lunæ verò mul-
tam & principem operam vendicant. Incitator autem alicubi,
alicubi lentior. In Belgico littore plerumq; XVIII. pedum; ubi
autem arctas fauces ingreditur, multo etiam plus attollitur; in
Britannia ad Bristolum pedes attollitur LX; in Gallia ad S.
Michaellem etiam XC. Tota verò Australi Guinea & Africa
ora, Oceani parva incrementa, ut Petrus Martinez Jesuita
narret, in Syrtibus, quæ in medio pelago, inter ferè Madegas-
car & Casteriæ continentem sunt, affluxum usq; ad hominis um-
bicum esse; in continente verò è regione posito, altiore m ho-
mine non esse; dum affluxu accedit mare inter saxa rumpi: dum
verò recedit non arumpi. Ad urbem Temistitanum, in medio
regni Mexicani, duo esse feruntur, alter dulcis; alter salus, hic
fluxum & refluxum habet, alter verò nō. Causam varietatum al-
titudinis præter salsedinem, reddent vada brevia & impetus O-
ceani ab aperto & littorum coarctatio.

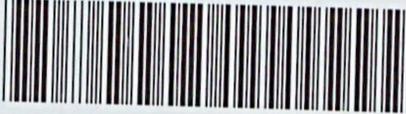
§. 10. Sed nec ipsum mare negligere fas, quod motus inter-
nas etiam suggeret causas. Salsedo enim efficere videtur cur ma-
re tot agitur motibus; nō dulcis, non alterius saporis aqua hunc
per sentiscit motum. Salsedo enim calorem in se habet majorem,
& copiosiores ac potentiores alit spiritus, quàm ullus alius humor.
Ab hoc agitur, ab hoc agitur fervere incipit, ut pronum sit
ad motum. Mare enim calidum esse & Philosophorum senten-
tiâ certum. 2. Meteo. c. 3. *Ἐξερῆν αὖτ' Ἀριστο. ἢ θάλαττα διὰ τὸ τό-
ἔσ' (subintellige ὁ συγκρατα φέρεται ἐν τοῖς ἰετοῖς) πᾶσα γὰρ ὅσα πεπύρω-
ται ἔχει δύναμις θερμότητος ἐν αὐτοῖς. 3. verò Gene. animal aperte naturâ
calidum dicit mare, c. 11. ἢ θάλασσα ὑγρᾶτε καὶ σωματώδης ποικίλ-
λον τὴν ποτίμῃ, καὶ Ἐξερῆν τὴν φύσιν ἐστ'. Plus archus Philosophum hic se-
quitur*

quiritur unde *Ἐρεανικὸν τὸ τῆς θαλάσσης ἕδος*. *Quaesti. Natu. 1. & 7.*
τὴν θάλατταν ἢ θερμότης κωλύει πυκνῆσαι scribit. Hic calor dum
excitatur, quid mirum fluere & moveri undas? In plenilunio
& novilunio rabido impetu ferri, ratio in aprico, quod majorem
vim immittat calori salsa aquae insito; sic suo ingenio jam bulli-
entem adjuvat, auget; tumescens aquor dum attollitur, ruic
ad littora in quibus melius observare licet exaestuantem rabi-
em, quam in alto. Hae res fortè nonnullis Navis imposuit,
qui ad littora tantum non in medio mari aestum dari adfirma-
runt. In Oceano ceu libero campo majori fremitu vagatur; u-
bi ardentior, impetus coërcetur, qui & à minori mole imbecillior.
In quibus nullus fluxus & refluxus, causam rectè referemus eò,
quod angustiiori spacio & littoribus undiq; ferè lacuum instar in-
clusa, unde minor etiam Luna operatio, & aqua minus salsa,
cum tanta dulcium copia ipsis immisceatur, ut in Caspium
LXXX. flumina (quorum Araxes 40. ostiis, Volga. 70. in-
greditur) & V. lacus; in Balticum verò & Livonicum lacus
LXXX. flumina ultra LX. sese exonerent, quae frigidiora o-
mnino faciunt. Et Caspium ac Meotis multo numero Mura-
nas & Sturiones alunt, qui non nisi dulces amant aquas. Adde
his insignem horum profunditatem, bituminosum in nonnullis so-
lum, in Asphaltite nimiam crassitiem, quae Luna aliorumq; ope-
rationes debilitant, & motui etiam incommodant. Quae in
Scaligeri sententia rejicit Patricius, quae non omnia tamen ni-
grum Theza meruerunt, discursui reservamus. Sunt qui faci-
li modò rem explicare tentant, & ab oriente in occidentem,
tanquam ab elevatiori in depressiorem se volvere aquas, locum
putant; littorum obice exceptas resfluere; sed quomo-
modo haec cum statis conciliare possint & certis
temporibus, non video.

Μόνον τῷ θεῷ σοφῶ δόξα.

Königsberg. Diss., 1610/70

ULB Halle 3
004 398 270

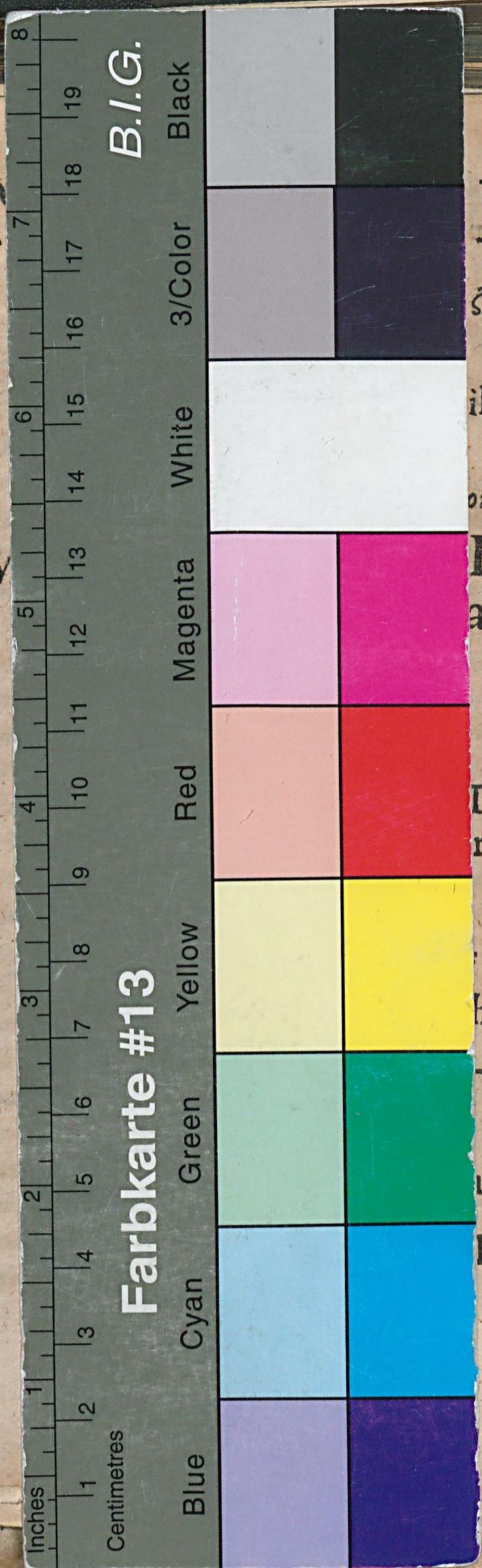

f
Sb.

VD 17

1643, 1
19

LLA

ζητήματα

ilosophicæ

ονυνη

EVITIUS

anus

TERUS

rus

horum

I

usneri

III,

